

Kongregacja Edukacji Katolickiej

DEKRET O REFORMIE
KOŚCIELNYCH STUDIÓW
W ZAKRESIE FILOZOFII

Wydawnictwo KUL
Lublin 2011

PRZEDMOWA

Wiele jest dróg, którymi człowiek może zmierzać do lepszego poznania prawdy, a przez to czynić swoje życie coraz bardziej ludzkim. Wyróżnia się wśród nich filozofia, która ma bezpośredni udział w formułowaniu pytania o sens życia i w poszukiwaniu odpowiedzi na nie: jawi się ona zatem jako jedno z najwznioślejszych zadań ludzkości („Fides et ratio”, nr 3).

Bez prawdy człowiek skazuje się na empiryczną i sceptyczną wizję życia, niezdolną wznieść się ponad praxis, ponieważ nie interesuje jej dostrzeżenie wartości, dzięki którym mogłaby ją oszczędzić i ukierunkować („Caritas in veritate”, nr 9).

Kongregacja Edukacji Katolickiej opublikowała w językach kongresowych *Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii*, z dnia 28 stycznia 2011 r., zaprezentowany w Biurze Prasowym Stolicy Apostolskiej w dniu 22 marca 2011 r. Opatrzony *Notą dotyczącą realizacji „Dekretu o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii”*, został przesłany do wielkich kanclerzy, rektorów i dziekanów wydziałów kościelnych oraz do wiadomości rektorów uniwersytetów katolickich i przewodniczących konferencji episkopatu. *Nota* omawia normy wprowadzone przez *Dekret*, uściśla niektóre punkty i dostarcza wskazówek niezbędnych do jego zastosowania. W szczególności zawiera „Kalendarium zastosowania *Dekretu*”. *Dekret* podejmuje kwestię znaczenia filozofii istotnego w perspektywie działań ewangelizacyjnych Kościoła, a więc roli filozofii w kulturze, a zwłaszcza w zakresie badań i dydaktyki filozofii na wydziałach filozoficznych oraz na wydziałach teologicznych i w seminariach duchownych (lub też w instytucjach w różny sposób afiliowanych do tych wydziałów), także w formacji kandydatów do kapłaństwa.

Obecne wskazania Stolicy Apostolskiej nie są niczym nowym w dziejach Kościoła. Są bowiem tylko skromnym, choć ważnym „uaktualnieniem niektórych punktów Konstytucji apostolskiej *Sapientia christiana* i dotyczących jej *Ordinationes*” (nr 13). Kościół już wielokrotnie wcześniej wskazywał nie tylko na znaczenie filozofii dla kultury ogólnoludzkiej czy jednostkowej egzystencji ludzkiej, ale także dla doktryny chrześcijańskiej i teologii. Zalecał nawet określone nurty w dziejach filozofii, które winny być podstawą jej nauczania w uczelniach kościelnych. Ograniczając się choćby do dziejów nowożytnego Kościoła, można wskazać na zalecenie papieża Mikołaja V w połowie XV w., który podkreślił rolę arystotelizmu dostosowanego do doktryny chrześcijańskiej. Ta stonowana propozycja, zresztą urzeczywistniana niezmiernie powoli, paradoksalnie bowiem począwszy od uniwersytetów odległych od Rzymu (znajdujących się na północ od Alp), wynikała z pewnych niekorzystnych tendencji w ówczesnej kulturze filozoficznej. Ujawniło się niebezpieczeństwo naturalistycznych implikacji fundamentalistycznie i integrystycznie pojętego arystotelizmu renesansowego, np. w kwestii przekonania o nieśmiertelnym charakterze duszy ludzkiej, głoszone przez awerroizm padewski i aleksandryzm boloński. Naturalistyczne konsekwencje mógł też rodzić synkretyczny neoplatonizm renesansowy, postulujący niejednokrotnie teozoficzną unię wiary i rozumu, w formie *pia philosophie* i *docta religio*, gdzie filozofia nie jest już dla teologii *ancilla*, ale *soror*. Niewystarczający dla pogłębionej kultury religijnej mógł być nawet humanizm renesansowy, który w ramach tzw. studia humanitatis pozostawiał miejsce tylko dla filozofii sprowadzonej do etyki. Gdy z kolei na Soborze Trydenckim ujawniły się – zrodzone w kontekście rozwoju hermeneutyki filologiczno-historycznej – przejawy biblicyzmu, w formie pytania o zasadność studium filozofii w szkołach katolickich, Kościół poszedł za głosem wybitnych dominikańskich tomistów Dominika Soto (Domingo de Soto) i Melchiora Cano (Melchor Cano). Nie tylko wykorzystał myśl Tomaszową w formułowaniu precyzyjnej wykładni prawd wiary, ale też jego syntezę filozoficzno-teologiczną uznał za trwałą podstawę odnowienia Kościoła i broń przeciw reformacji. Papież Pius V w 1567 r. ogłosił zaś św. Tomasza z Akwinu Doktorem Kościoła, zalecając naukę jego doktryny na uczelniach katolickich. Nie inaczej w bliższych nam czasach wypowiedział się papież Leon XIII w encyklice *Aeterni Patris*, który dostrzegł w myśli uprawianej *ad mentem Thomae* nie tylko ideę filozofii sprzymierzonej z wiarą, ale także m.in. właściwy fundament teoretyczny ładu społeczno-politycznego, zagrożonego błędami skrajnych form socjalizmu

i kapitalizmu. Choć podczas obrad na Soborze Watykańskim II ujawniły się przejawy niechęci wobec dotychczasowej roli tomizmu w teologii, zgłaszane niejednokrotnie przez bardziej radykalnie nastawionych promotorów *aggiornamento*, to ostatecznie – w duchu wolności poszukiwań filozoficznych, wyrażającej się w uwzględnieniu osiągnięć współczesnej filozofii i nauk matematyczno-przyrodniczych oraz dostrzeżeniu wagi związku filozofii z aktualną egzystencją ludzką – Kościół podtrzymał nie tylko ideę filozofowania w duchu wiary, ale nade wszystko ukazał znaczenie filozofii w systematycznej refleksji nad „człowiekiem, światem i Bogiem”, stąd docenił rolę studium filozofii w formacji kapłańskiej (*Optatam totius*, nr 15).

Donośnym głosem na temat roli filozofii w kulturze, jednostkowej egzystencji ludzkiej i w życiu chrześcijanina wypowiedział się papież Jan Paweł II, m.in. formułując w encyklice *Fides et ratio* nieśmiertelną metaforę o nierozłącznym związku wiary i rozumu, jako „dwu skrzydłach, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy”. Nic dziwnego, że jest niezbędną „harmonia poznania filozoficznego i poznania wiary: wiara domaga się, aby jej przedmiot został poznany za pomocą rozumu; rozum, osiągając szczyt swoich poszukiwań, uznaje, jak konieczne jest to, co ukazuje mu wiara” (nr 42). Stąd też stwierdzał raz jeszcze, że „studium filozofii jest podstawowym i nieodzownym elementem w strukturze studiów teologicznych i w formacji kandydatów do kapłaństwa” (nr 62). W tym aspekcie, choć stwierdzał, że „Kościół nie głosi żadnej własnej filozofii ani nie opowiada się oficjalnie po stronie jakiegoś wybranego kierunku filozoficznego, odrzucając inne”, to przecież „Magisterium Kościoła może zatem i powinno krytycznie oceniać – mocą swojego autorytetu i w świetle wiary – filozofie i poglądy, które sprzeciwiają się doktrynie chrześcijańskiej” (nr 49–50). Nie zawahał się też ukazać św. Tomasza z Akwinu jako „mistrza sztuki myślenia i wzór właściwego uprawiania teologii” (nr 43), choć w nowożytności docenił dziedzictwo m.in. takich myślicieli chrześcijańskich, jak „John Henry Newman, Antonio Rosmini, Jacques Maritain, Etienne Gilson i Edyta Stein w świecie zachodnim, a w kręgu kultury wschodniej uczonych formatu Władimira S. Sołowjowa, Pawła A. Florenskiego, Piotra J. Czadajewa, Władimira N. Łosskiego” (nr 74).

Nic więc dziwnego, że i obecny *Dekret* nie tylko zabiega o pogłębienie studiów filozoficznych na wydziałach filozoficznych, ale nade wszystko wyraźnie wzmacnia rolę studium filozoficznego na kierunku „teologia”, dbając, by filozofia była w każdym przypadku wykładana przez odpowiednio przygotowany i liczny zespół nauczycieli akademickich oddających się

wyłącznie badaniom filozoficznym, by mogli właściwie zaznajomić słuchaczy z obecnym stanem filozofii. Przede wszystkim wymaga uprawiania i nauczania filozofii, która odznaczałaby się uniwersalnością i gruntownością poznania, niedostępną naukom szczegółowym, z natury „wycinkowo” ujmującym rzeczywistość, przy zagwarantowaniu koniecznego charakteru też filozofii. Takie dopiero jej ujęcie może spełnić wymóg mądrościowego charakteru filozofii, która winna ukazywać sens ludzkiej egzystencji i jednoczyć aspektywne podejścia poznawcze nauk szczegółowych. Tłumaczy to potrzebę wykorzystania klasycznej metafizyki, „umiejącej wyjść poza dane doświadczalne, aby w swoim poszukiwaniu prawdy odkryć coś absolutnego, ostatecznego, fundamentalnego” (nr 4). W szczególności filozofia, przy poszanowaniu autonomii przedmiotów i metod badawczych, jest niezbędna w badaniach teologicznych. *Dekret* przywołuje stanowczą opinię papieża Benedykta XVI, że „kryzys teologii posoborowej jest w dużej mierze kryzysem jej podstaw filozoficznych. [...] Kiedy podstawy filozofii nie są jasne, teologii zaczyna brakować gruntu pod nogami. Nie wiadomo wtedy, jak dalece człowiek poznaje naprawdę rzeczywistość, a co za tym idzie, jakie są podstawy, na których może się on oprzeć w myśleniu i mówieniu” (nr 9). *Dekret* wzbogaca także wątek poznawczy o charakterystyczne dla nauczania papieża Benedykta XVI, zwłaszcza śladem św. Bonawentury, zespolenie prawdy z miłością, w czym widzi szczególny wkład Kościoła we współczesne życie kulturowe i społeczne, w perspektywie wykorzystania filozofii w dialogu niezbędnym wobec współczesnego pluralizmu idei. *Dekret* akcentuje bowiem przede wszystkim znaczenie *habitus*, a więc umiejętności, sprawności, najczęściej intelektualnych, umożliwiających „podjęcie dyskusji intelektualnej w społeczeństwach pluralistycznych, znacząco zagrożonych relatywizmem i wpływem ideologii, lub też w społeczeństwach pozbawionych autentycznej wolności [...], z zachowaniem wyrazistej i wolnej od lęku postawy” (nr 11). Nie zostawia także wątpliwości co do wyboru określonego stylu filozofowania, akcentując rolę filozofii bytu o odniesieniach mądrościowych, stąd ukazuje „wyróżnione miejsce [...] filozofii świętego Tomasza z Akwinu”. Potrafił on ukazać „pozytywną relację między wiarą i dominującym w tamtej epoce sposobem rozumowania”, przy czym „preferencja, jaką Kościół darzy jego metodę i doktrynę, nie może być traktowana w kategoriach wyłączności, ale ma charakter »egzemplaryczny«” (nr 12).

Stanowczość wskazań Kościoła zawartych w *Dekrecie*, aktualizującym przepisy Konstytucji apostolskiej *Sapientia christiana*, wyraża się w formu-

łowaniu postulatów o charakterze instytucjonalnym. Przedłuża bowiem studia filozoficzne na pierwszym stopniu kształcenia z dwóch do trzech lat oraz wymaga ześrodkowania pierwszego dwulecia na pięcioletnich studiach teologicznych na studium filozofii („należy uzyskać co najmniej 60% ogólnej liczby punktów zaliczeniowych przewidzianych na pierwszych dwóch latach studiów” – art. 51), wzbogacającym o przedmioty humanistyczno-społeczne i wprowadzeniem do studium teologii, choć nie omieszka podkreślić potrzeby integracji tych elementów z całościową wizją kształcenia teologicznego.

Należy ufać, że publikacja *Dekretu*, także w języku polskim, pomoże w upowszechnieniu jego treści tak istotnych dla współczesnej kultury i pragmatyki studiów filozoficznych i teologicznych, zwłaszcza w perspektywie owocnego urzeczywistnienia wymogów tego dokumentu już od roku akademickiego 2012/2013, przy czym – odpowiednio do postulatów *Noty* – wydziały kościelne winny potwierdzić postęp w przygotowaniu i realizacji tych zmian według precyzyjnie określonego harmonogramu.

W niniejszym wydaniu informacje ukazujące polskie realia akademickie zostały zamieszczone w przypisach oznaczonych gwiazdką (*).

Składam serdeczne podziękowanie Pani Magister Patrycji Burbie, Księdzu Doktorowi Rafałowi Charzyńskiemu i Księdzu Doktorowi Michałowi Maciołkowi za dokonanie przekładu niniejszego *Dekretu*.

Ks. Stanisław Janeczek
Przewodniczący Sekcji Wykładowców Filozofii
Uczelni Katolickich w Polsce

Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii*

WPROWADZENIE

I. Obecna sytuacja

1. W dziele ewangelizacji świata Kościół z uwagą i roztropnością śledzi nurt szybkich przemian kulturowych, które wywierają wpływ na sam Kościół oraz na całą społeczność ludzką. Niektóre spośród tych zmian, zwłaszcza te głębokie, dotyczą koncepcji prawdy. Bardzo często spotyka się brak zaufania wobec zdolności ludzkiego poznania do osiągnięcia prawdy obiektywnej i powszechnej, która pozwala osobom nadać właściwy kierunek ich życiu. Ponadto, wpływ nauk humanistyczno-społecznych** oraz konsekwencje rozwoju naukowo-technologicznego stawiają nowe wyzwania dla Kościoła.

2. W encyklice *Fides et ratio* papież Jan Paweł II pragnął potwierdzić konieczność filozofii w dążeniu do poznania prawdy i nieustannej humanizacji ludzkiej egzystencji na ziemi. Rzeczywiście, filozofia „ma bezpośredni

* Cytaty z dokumentów Stolicy Apostolskiej przytoczono za polskimi przekładami, zachowując wszakże w przypisach odsyłacze do tekstów oryginalnych: *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984; *Konstytucja apostolska „Sapientia christiana”*, w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, II, 1, przygotowali do druku E. Weron, A. Jaroch, Poznań 1990, s. 533–549; *Encyklika „Fides et ratio”*, w: *Encykliki ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 2003, s. 1081–1198; Benedykt XVI, *Encyklika „Deus caritas est”*, Katowice 2006; tenże, *Encyklika „Caritas in veritate”*, Wrocław 2009; *Dekret o formacji kapłańskiej „Optatam totius”*, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 288–301; *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: tamże, s. 526–606.

** Używana w oryginalnym tekście kategoria *human science* czy *scienze umane* jest używana na określenie tyleż nauk humanistycznych, jak i społecznych.

udział w formułowaniu pytania o sens życia i w poszukiwaniu odpowiedzi na nie”¹. Pytanie to rodzi się zarówno ze zdumienia, jakiego doświadcza człowiek wobec osób i kosmosu, jak też z bolesnych i tragicznych przeżyć nękających jego życie. Wiedza filozoficzna jawi się więc jako „jedno z najwznioślejszych zadań ludzkości”².

II. „Pierwotne powołanie” filozofii

3. Na przestrzeni dziejów pojawiały się coraz liczniejsze nurty filozoficzne, ukazując bogactwo ścisłego i mądrościowego poszukiwania prawdy. Gdy starożytna mądrość kontemplerowała byt w perspektywie kosmicznej, myśl patrystyczna i średniowieczna pogłębiła i oczyściła ten aspekt, uznając kosmos za dzieło mądrego i dobrego Boga (por. Mdr 13, 1–9; Dz 17, 24–28), który stworzył je w wolności. Nowożytne nurty filozofii podkreślały zwłaszcza wolność człowieka, spontaniczność rozumu oraz jego zdolność do bycia miarą rzeczywistości i do panowania nad światem. W ostatnim czasie niektóre kierunki współczesne, uwrażliwione na ograniczony charakter naszej wiedzy i kruchość człowieczeństwa, skoncentrowały swą refleksję na pośredniczącej roli języka³ i kultury. Nie sposób też nie wspomnieć o licznych i znaczących próbach zrozumienia człowieka, świata i Absolutu, podejmowanych poza obszarem myśli zachodniej, w obrębie innych kultur, np. azjatyckich i afrykańskich. Tych wielorakich poszukiwań na płaszczyźnie myśli i języka nie można nigdy oderwać od zakorzenienia w bycie. „[...] element metafizyczny [jest jedyną drogą, na której] można przezwyciężyć kryzys, jaki dotyka dziś wielkie obszary filozofii, a w ten sposób skorygować pewne błędne postawy rozpowszechnione w naszym społeczeństwie”⁴. W tej perspektywie filozofowie są zaproszeni do odkrycia na nowo „pierwotnego powołania” filozofii⁵, tj. poszukiwania prawdy i jej wymiaru mądrościowego i metafizycznego.

¹ Encyklika *Fides et ratio* (14 września 1998), „Acta Apostolicae Sedis” [AAS] 91(1999), 5–88, nr 3. W encyklice tej Jan Paweł II skupia się „na zagadnieniu samej prawdy oraz na jej fundamencie w relacji do wiary”. Kontynuuje tam refleksję poczynioną wcześniej w encyklice *Veritatis splendor* (6 sierpnia 1993), dotyczącej prawdy na płaszczyźnie moralnej (por. *Fides et ratio*, nr 6), zawierającej także niektóre podstawowe prawdy racjonalne.

² *Fides et ratio*, nr 3.

³ Por. tamże, nr 84.

⁴ Tamże, nr 83.

⁵ Por. tamże, nr 6.

4. Mądrość rozważa pierwsze i podstawowe zasady rzeczywistości, a także poszukuje ostatecznego i pełnego sensu istnienia. Staje się w ten sposób „decydującym autorytetem krytycznym, który wskazuje różnym dyscyplinom wiedzy, jakie są ich podstawy i ograniczenia, ale także ostateczną instancją jednoczącą ludzką wiedzę i działanie przez to, że pod jej wpływem zmierzają one do jednego najwyższego celu i sensu”⁶. Mądrościowy charakter filozofii oznacza jej „zasięg prawdziwie metafizyczny”. To znaczy, że „umie wyjść poza dane doświadczalne, aby w swoim poszukiwaniu prawdy odkryć coś absolutnego, ostatecznego, fundamentalnego”⁷, nawet jeśli prawda ta ujawnia się w dziejach tylko stopniowo. Metafizyka, albo filozofia pierwsza, rozpatruje byt i jego właściwości, a poszukując pierwszej Przyczyny wszystkiego, wznosi się do poznania rzeczywistości duchowej⁸. Podkreślenie aspektu mądrościowego i metafizycznego nie może być jednak rozumiane jako skoncentrowanie się wyłącznie na filozofii bytu, gdyż każda gałąź filozofii jest niezbędna dla poznania rzeczywistości. Co więcej, własne pole badań i metoda naukowa każdej z tych dyscyplin muszą być respektowane w imię zgodności z rzeczywistością oraz ze względu na różnorodność sposobów ludzkiego poznania.

III. Formacja filozoficzna w perspektywie rozumu otwartego

5. Wobec „wycinkowości wiedzy”, która „wiąże się z częściową wiedzą prawdy i prowadzi do fragmentaryzacji sensu, a przez to uniemożliwia współczesnemu człowiekowi osiągnięcie wewnętrznej jedności”, z wielką mocą rozbrzmiewają słowa Jana Pawła II: „Właśnie dlatego pragnę wyrazić tutaj głębokie przekonanie – opierając się na tym, czego nauczyli konsekwentnie papieże ostatnich pokoleń i co potwierdził także Sobór Watykański II – że człowiek jest w stanie wypracować sobie jednolitą i organiczną koncepcję poznania. Jest to jedno z zadań, jakie myśl chrześcijańska będzie musiała podejmować w nadchodzącym trzecim tysiącleciu ery chrześcijańskiej”⁹.

⁶ Tamże, nr 81.

⁷ Tamże, nr 83.

⁸ Por. Tomasz z Akwinu, *In metaphysicam Aristotelis commentaria*, prooemium; por. Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est* (25 grudnia 2005), AAS 98(2006), 217–252, nr 9.

⁹ *Fides et ratio*, nr 85.

6. W perspektywie chrześcijańskiej prawda nie może być oddzielana od miłości. Z jednej strony obrona i promowanie prawdy stanowią istotną formę miłości: „obrona prawdy, proponowanie jej z pokorą i przekonaniem oraz świadczenie o niej w życiu stanowią wymagające i nie do zastąpienia formy miłości”¹⁰. Z drugiej strony tylko prawda umożliwia prawdziwą miłość: „Prawda jest światłem nadającym miłości sens i wartość”¹¹. Wreszcie prawda i dobro ściśle wiążą się ze sobą: „Prawda oznacza coś więcej niż wiedza – celem poznania prawdy jest poznanie dobra. Taki jest też sens Sokratesowego pytania: Jakież to dobro czyni nas prawdziwymi? Prawda sprawia, że stajemy się dobrzy, a dobro jest prawdziwe”¹². Propozycja organicznej koncepcji wiedzy, nie oderwanej od miłości, to specyficzny wkład Kościoła, dzięki któremu może on skutecznie oddziaływać na płaszczyźnie kulturowej i społecznej¹³.

7. Z tego właśnie powodu filozofia, jaką uprawia się w ramach *universitas*, jest powołana przede wszystkim do podjęcia wyzwania, polegającego na praktykowaniu, rozwijaniu i obronie racjonalności „o najszerszych horyzontach”. Dzięki temu udowadnia, że „znów stało się możliwe poszerzenie obszaru naszej racjonalności [...], powiązanie ze sobą teologii, filozofii i nauk ścisłych, w pełnym poszanowaniu [...] ich wzajemnej autonomii, ale także ze świadomością wewnętrznej jedności, która utrzymuje je razem”¹⁴. Na płaszczyźnie instytucjonalnej odkrywanie „tego wielkiego logosu”, „tego ogromnego obszaru rozumu” jest właśnie „wielkim zadaniem uniwersytetu”¹⁵.

IV. Formacja filozoficzna w kościelnych instytucjach szkolnictwa wyższego

8. Kościół zawsze otaczał filozofię wielką troską. Rozum, w jaki w akcie stwórczym wyposażona została każda osoba, jest przecież jednym z dwóch skrzydeł, na których człowiek unosi się ku kontemplacji prawdy, zaś mą-

¹⁰ Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate* (29 czerwca 2009), „L'Osservatore Romano” [OR] (8 lipca 2009), 4–5, nr 1.

¹¹ *Caritas in veritate*, nr 3.

¹² Benedykt XVI, *Niewygodzone przemówienie do społeczności rzymskiego uniwersytetu La Sapienza*, 17 stycznia 2008, OR (17 stycznia 2008), 4–5.

¹³ Por. *Caritas in veritate*, nr 5.

¹⁴ Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników IV Narodowego Kongresu Kościoła we Włoszech*, Weronia 19 października 2006, OR (20 października 2006), 6–7.

¹⁵ Tenże, *Wykład na uniwersytecie w Ratyźbonie*, 12 września 2006, AAS 98(2006), 728–739.

drość filozoficzna stanowi szczyt, na jaki może wznieść się rozum ludzki¹⁶. W świecie obfitującym w różne formy poznania naukowego i technicznego, lecz jednocześnie zagrożonym przez relatywizm, „wymiar autentycznej mądrości”¹⁷ niesie ze sobą jedynie integrujące spojrzenie i zaufanie do rozumu zdolnego służyć prawdzie. Właśnie dlatego Kościół żywo zachęca do filozoficznego kształtowania rozumu otwartego na wiarę, bez ich rozdzielania czy też mieszania¹⁸.

9. Filozofia jest ponadto niezbędna dla formacji teologicznej. Rzeczywiście, „teologia zawsze potrzebowała i nadal potrzebuje pomocy filozofii”¹⁹. Filozofia, pomagając w zgłębianiu objawionego Słowa Bożego, jako prawdy transcendentnej i powszechnej, nie zatrzymuje się na poziomie doświadczenia religijnego. Słusznie zauważono, że „kryzys teologii posoborowej jest w dużej mierze kryzysem jej podstaw filozoficznych. [...] Kiedy podstawy filozofii nie są jasne, teologii zaczyna brakować gruntu pod nogami. Nie wiadomo wtedy, jak dalece człowiek poznaje naprawdę rzeczywistość, a co za tym idzie, jakie są podstawy, na których może się oprzeć w myśleniu i mówieniu”²⁰.

10. Przygotowanie filozoficzne stanowi wreszcie, w sposób szczególny, „istotny składnik formacji intelektualnej” przyszłych kapłanów: „Jedynie zdrowa filozofia może pomóc kandydatom do kapłaństwa w ukształtowaniu świadomości, która odzwierciedla konstytutywną więź pomiędzy duchem ludzkim i prawdą – tą prawdą, która objawia się nam w pełni w Jezusie Chrystusie”²¹. Rzeczywiście, „studium filozofii jest podstawowym i nieodzownym elementem w strukturze studiów teologicznych i w formacji kandydatów do kapłaństwa. Nieprzypadkowo program studiów teologicznych (*curriculum*) przewiduje, że ma je poprzedzać pewien okres przeznaczony w głównej mierze na studium filozofii”²².

¹⁶ „Wiara i rozum (*fides et ratio*) są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy” (*Fides et ratio*, wprowadzenie).

¹⁷ *Fides et ratio*, nr 106.

¹⁸ Por. tamże, nr 77 ; por. *Deus caritas est*, nr 10, 29.

¹⁹ *Fides et ratio*, nr 77.

²⁰ Benedykt XVI – Joseph Ratzinger, *Jedność misji i ducha Jana Pawła II*, w: tenże, *Jan Paweł II – mój umiłowany poprzednik*, przeł. R. Łobko, Częstochowa 2007, s. 20–21.

²¹ Jan Paweł II, Posynodalna ekshortacja apostolska *Pastores dabo vobis* (25 marca 1992), AAS 84(1992), 657–804, nr 52.

²² *Fides et ratio*, nr 62 ; por. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (19 marca 1985), nr 59–61.

11. Odpowiednia formacja filozoficzna w ramach kościelnych instytucji akademickich musi mieć na uwadze zarówno intelektualne *habitus*, jak też same treści.

Zdobywając intelektualne, naukowe i mądrościowe *habitus*, rozum uczy się poznawać więcej niż dane empiryczne. Podjęcie dyskusji intelektualnej w społeczeństwach pluralistycznych, znacząco zagrożonych relatywizmem i wpływem ideologii, lub też w społeczeństwach pozbawionych autentycznej wolności, wymaga szczególnie ze strony studiujących na wydziałach kościelnych solidnej filozoficznej *forma mentis*. Wspomniane *habitus* umożliwiają myślenie, poznawanie i precyzyjne rozumowanie, a także podejmowanie dialogu ze wszystkimi, z zachowaniem wyrazistej i wolnej od lęku postawy.

Owe *habitus* są oczywiście związane z przyswojeniem rzetelnie zdobytych treści, tzn. wypływają z poznania i pogłębienia najważniejszych prawd, uzyskanych dzięki uprawianiu filozofii, czasami z pomocą Bożego Objawienia. Aby można było osiągnąć ściśle i spójne poznanie człowieka, świata i Boga²³, owe *habitus* wymagają zakorzenienia nauczania filozofii w „wiecznie wartościowym dziedzictwie filozoficznym”, które rozwijało się w dziejach, a jednocześnie wymagają otwarcia się na przyjęcie tego, co przyniosły i wciąż przynoszą dociekania filozoficzne²⁴. Niektóre spośród tych podstawowych prawd odgrywają rolę zasadniczą i są dziś szczególnie aktualne: zdolność osiągnięcia obiektywnej i powszechnej prawdy oraz prawomocnego poznania metafizycznego²⁵; jedność ciała i duszy w człowieku²⁶; godność osoby ludzkiej²⁷; relacje między naturą a wolnością²⁸; doniosłość prawa naturalnego i „źródeł moralności”²⁹, a zwłaszcza przedmiotu w akcie moralnym³⁰; konieczność zgodności między prawem stanowionym a prawem moralnym³¹.

²³ Por. Dekret o formacji kapłańskiej Soboru Watykańskiego II „*Optatam totius*”, nr 15.

²⁴ *Corpus iuris canonici* [Kodeks prawa kanonicznego], can. 251; por. Kongregacja Wycho-
wania Katolickiego, *List do biskupów o nauczaniu filozofii w seminariach* (20 stycznia 1972), III,
2, Rzym 1972, s. 11–13.

²⁵ Por. *Fides et ratio*, nr 27, 44, 66, 69, 80 n.

²⁶ Por. *Veritatis splendor*, AAS 85 (6 sierpnia 1993), 1133–1228, nr 48–49.

²⁷ Por. *Fides et ratio*, nr 60, 83 n; Konstytucja duszpasterska Soboru Watykańskiego II
Gaudium et spes, nr 12–22.

²⁸ Por. *Veritatis splendor*, nr 46–47.

²⁹ Por. tamże, nr 43–44, 74; por. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *W poszukiwaniu etyki uniwersalnej: Nowe spojrzenie na prawo naturalne*, 27 marca 2009.

³⁰ Por. *Veritatis splendor*, nr 72.

³¹ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae* (25 marca 1995), AAS 87(1995), 401–
522, nr 68–74; por. *Deus caritas est*, nr 28.

12. Zarówno w kwestii zdobywania intelektualnych *habitus*, jak i dojrzałego przyswajania filozoficznej spuścizny wyróżnione miejsce zajmuje filozofia św. Tomasza z Akwinu, który potrafił ukazać „pozytywną relację między wiarą i dominującym w tamtej epoce sposobem rozumowania”³². Z tego powodu jest on wciąż jeszcze nazywany „apostolem prawdy”³³. „Właśnie dlatego, że zmierzał ku prawdzie bez wahania, potrafił w swoim realizmie uznać jej obiektywność. Jego filozofia jest rzeczywiście filozofią bytu, nie zaś filozofią prostego zjawiska”³⁴. Preferencja, jaką Kościół darzy jego metodę i doktrynę, nie może być traktowana w kategoriach wyłączności, ale ma charakter „egzemplaryczny”³⁵.

V. Obecna reforma studiów filozoficznych

13. Kongregacja Edukacji Katolickiej, dążąc do większej operatywności Kościoła i do skuteczniejszej ewangelizacji, dostrzega potrzebę uaktualnienia niektórych punktów Konstytucji apostolskiej *Sapientia christiana* i dotyczących jej *Ordinationes*³⁶. Celem obecnej reformy kościelnych studiów filozoficznych jest pomoc instytucjom kościelnemu szkolnictwa wyższego w lepszym dostosowaniu nauczania do wymogów życia kościelnego i rzeczywistości kulturowej naszych czasów.

14. Należy wyraźnie odróżniać studia filozoficzne na wydziałach kościelnych od zajęć w zakresie filozofii stanowiących integralną część studiów na wydziałach teologii lub w seminariach duchownych. W instytucjach, w których znajdują się jednocześnie kościelny wydział filozofii i wydział teologii, gdzie zajęcia te (stanowiące część pierwszego pięcioletniego cyklu studiów teologicznych*) są prowadzone – zgodnie z ich specyfiką

* Zastosowano nazwę „stopień studiów” dla objętego systemem bolońskim nauczania filozofii, natomiast dla studium filozofii nauczanego na kierunku teologia, realizowanego w formie tzw. jednolitych studiów magisterskich, pozostawiono termin „cykl studiów”.

³² Benedykt XVI, *Spotkanie z kardynałami, biskupami i pracownikami Kurii Rzymskiej*, 22 grudnia 2005, OR (23 grudnia 2005), 4–6.

³³ Paweł VI, List apostolski *Lumen Ecclesiae* (20 listopada 1974), AAS 66(1974), 673–702, nr 10.

³⁴ *Fides et ratio*, nr 44; por. Jan Paweł II, *Przemówienie na Papieskim Uniwersytecie „Angelicum”*, 17 listopada 1979, OR (19–20 listopada 1979), 2–3, nr 6.

³⁵ Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników VIII Międzynarodowego Kongresu Tomistycznego*, 13 września 1980, OR (14 września 1980), 1–2, nr 2.

³⁶ Por. tenże, Konstytucja apostolska *Sapientia christiana*, AAS 71(1979), 469–499, art. 93.

i obowiązującymi przepisami – przez wydział filozofii, o programie studiów decyduje dziekan wydziału teologii zgodnie z obowiązującym prawem i w ścisłej współpracy z wydziałem filozofii.

Studium filozofii, ukierunkowane na zdobycie formacji teologicznej i dostosowane do jej wymagań, nie pozwala na uzyskanie stopnia akademickiego* w dziedzinie filozofii, w rozumieniu prawa kanonicznego. Studium takie kończy się certyfikatem, pozbawionym rangi stopnia akademickiego i mającym jedynie zaświadczyć – zgodnie z nowymi przepisami – o odbytych zajęciach i uzyskanych punktach zaliczeniowych** w zakresie formacji filozoficznej.

15. Reforma dotyczy trzech następujących obszarów:

a) kościelny wydział filozofii

W roku 1979 Konstytucja apostolska *Sapientia christiana*, wprowadzając zmiany odnośnie do trzech stopni kształcenia na wydziale filozofii³⁷, dla pierwszego z nich wyznaczyła okres dwóch lat³⁸. Owocem doświadczenia przeszło trzydziestu lat jest przekonanie, że aby w pełni osiągnąć wyznaczone przez Konstytucję Apostolską cele dotyczące filozofii, a zwłaszcza „trwałej i spójnej syntezy doktrynalnej”³⁹, jaką student ma zdobyć, konieczny jest okres trzech lat formacji filozoficznej. Faktycznie, niektóre wydziały i instytuty podjęły już inicjatywę wprowadzenia formacji kończącej się po

* Dekret jedynie aktualizuje odpowiednie elementy Konstytucji apostolskiej *Sapientia christiana*, dlatego zachowano występujące w niej określenie „stopień akademicki” (*academic degree, titolo accademico*), jak też ich trójpoziomą specyfikację – według niej bowiem „stopniami akademickimi nadawanymi przez wydział kościelny są bakalaureat, licencjat, doktorat” – mimo że odbiega ona od polskiego nazewnictwa stosowanego w szkolnictwie zreformowanym według tzw. procesu bolońskiego. Na kierunku filozofia studia pierwszego stopnia kończą się uzyskaniem tytułu zawodowego „licencjat”, a studia drugiego stopnia – „magister”.

** Ilekroć mowa o „punktach zaliczeniowych”, określanych w oryginalnym tekście dekretu jako np. *credit* czy *numero dei credit*, chodzi o „punkty zdefiniowane w europejskim systemie akumulacji i transferu punktów zaliczeniowych [European Credit Transfer System – ECTS] jako miara średniego nakładu pracy osoby uczącej się, niezbędnego do uzyskania zakładanych efektów kształcenia” (ujednolicony tekst Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz. U. nr 164, poz. 1365, z późn. zm., art. 2.1.18d).

³⁷ Por. *Sapientia christiana*, art. 81; por. Pius XI, Konstytucja apostolska *Deus scientiarum Dominus* (24 maja 1931), AAS 23(1931), 241–262, art. 41–46.

³⁸ Por. *Sapientia christiana*, art. 81a.

³⁹ Kongregacja Wychowania Katolickiego, Zarządzenia celem właściwego wprowadzenia w życie Konstytucji Apostolskiej *Sapientia christiana* (29 kwietnia 1979), AAS 71(1979), 500–521, art. 59, § 1.

trzech latach bakalaureatem kościelnym. W tej kwestii wymagane jest, aby wszystkie kościelne wydziały filozofii uczestniczyły w upowszechnieniu się tej procedury akademickiej, także co do czasu trwania poszczególnych stopni kształcenia; by trzyletni okres studiów filozoficznych był niezbędnym warunkiem uzyskania pierwszego akademickiego stopnia studiów filozoficznych.

Drugi stopień zawiera dwa lata specjalizacji, po których uzyskuje się licencjat. Stopień trzeci, doktorancki, trwający przynajmniej trzy lata, przeznaczony jest przede wszystkim dla przygotowujących się do nauczania w szkolnictwie wyższym, w którym badania naukowe stanowią element istotny, znacząco wspierający także pracę dydaktyczną.

b) formacja filozoficzna na wydziale teologii i w seminarium

Niniejszy dekret precyzuje okres trwania formacji filozoficznej jako integralnej części studiów teologicznych na wydziałach teologii i w seminarjach. Nie tracąc własnej autonomii, formacja filozoficzna, do której odwołuje się teologia⁴⁰, umożliwia studentowi uzyskanie poprawnej metodologii oraz hermeneutyki filozoficznej i teologicznej, dostosowanej do właściwych studiów teologicznych, a także wypracowanie osobistej syntezy na końcu studiów filozoficzno-teologicznych.

Przesadne wymieszanie treści filozoficznych i teologicznych, także z innych dziedzin, uniemożliwia poprawne uformowanie odpowiednich intelektualnych *habitus*. Prowadzi też do zagubienia specyfiki metodologicznej poszczególnych dyscyplin i ich epistemologicznego statusu. Jest wysoce pożądane, aby dwa pierwsze lata formacji filozoficzno-teologicznej były przeznaczone na studium filozofii, co pozwoli uniknąć rosnącego zagrożenia fideizmem, a także instrumentalizacji filozofii i zatarcia jej całościowej wizji. W ciągu tych dwóch lat studia filozoficzne, urzeczywistniane w perspektywie właściwych studiów teologicznych, powinny być połączone z zajęciami wprowadzającymi do teologii.

Wskazania dotyczące okresu trwania, liczby punktów zaliczeniowych i treści studium filozofii powinny być zastosowane także w tych krajach, w których jest ono elementem programu zajęć niezbędnych do otrzymania bakalaureatu w wyższym instytucie katolickim funkcjonującym poza wydziałem kościelnym.

⁴⁰ *Fides et ratio*, nr 77.

c) *kwalifikacje kadry nauczającej*

Ogromna odpowiedzialność zapewnienia studentom właściwej filozoficznej formacji wymaga, aby nauczający posiadali stopnie akademickie uzyskane w instytucjach kościelnych (takich jak kościelne wydziały filozofii i teologii oraz instytuty w różny sposób do nich afiliowane). Powinni oni mieć właściwe przygotowanie naukowe, co umożliwi im przedstawianie aktualnego dorobku płodnej tradycji chrześcijańskiej⁴¹.

16. Mając na uwadze powyższe stwierdzenia, niniejszym uaktualnia się odpowiednie artykuły Konstytucji apostolskiej *Sapientia christiana* oraz odnoszące się do nich *Ordinationes* Kongregacji Edukacji Katolickiej, w kwestiach dotyczących:

- okresu studiów potrzebnych do uzyskania bakalaureatu z filozofii;
- treści studiów pierwszego stopnia na kościelnym wydziale filozofii;
- *cursus studiorum* filozofii wchodzącego w skład pierwszego cyklu na wydziale teologii lub w seminarium, lub w ramach studiów na uniwersytecie (zob. wyżej, 15 b);
- określenia niektórych norm odnoszących się do kadry nauczającej;
- afiliacji trzyletniego studium filozofii.

⁴¹ Por. tamże, nr 105.

CZĘŚĆ II

NORMY KONSTITUCJI APOSTOLSKIEJ SAPIENTIA CHRISTIANA

Części Konstytucji apostolskiej *Sapientia christiana*, które pozostają bez zmian, podano kursywą.

Artykuły 72a, 81 i 83 otrzymują następujące brzmienie:

Art. 72. a) [Przebieg studiów na wydziale teologii]

Przebieg studiów na wydziale teologii obejmuje:

a) cykl pierwszy, podstawowy, trwający pięć lat, czyli 10 semestrów, albo trzy lata, jeśli przed nim wymagane jest dwuletnie studium filozofii.

Pierwsze dwa lata mają być w głównej mierze przeznaczone na solidną formację filozoficzną, która jest niezbędna do odpowiedniego podjęcia studiów teologicznych. Bakalaureat uzyskany na kościelnym wydziale filozofii zastępuje studium filozofii na pierwszym cyklu studiów na wydziale teologii. Bakalaureat z filozofii uzyskany na niekościelnym wydziale nie może być podstawą do całkowitego zwolnienia studenta ze studium filozofii na pierwszym cyklu kształcenia na wydziale teologii.

Należy w taki sposób podawać dyscypliny teologiczne, by stanowiły one organiczny wykład całej doktryny katolickiej, łącznie z wprowadzeniem do metod naukowego badania teologicznego.

Cykl kończy się akademickim stopniem bakalaureatu lub innym odpowiednim stopniem akademickim określonym w Statutach.

Art. 81 [Przebieg studiów na kościelnym wydziale filozofii]

Przebieg studiów na wydziale filozofii obejmuje:

a) stopień pierwszy, podstawowy, w którym przez trzy lata, czyli sześć semestrów, podawany jest zwarty wykład różnych części filozofii, traktujących

o świecie, człowieku i Bogu, jak również wykład historii filozofii, łącznie z wprowadzeniem do metody badań naukowych;

b) stopień drugi początkowej specjalizacji, w ramach którego przez dwa lata, czyli cztery semestry, podejmuje się głębsze rozważania filozoficzne jakiejś części filozofii poprzez studium określonej dyscypliny i seminaria;

c) stopień trzeci, obejmujący okres przynajmniej trzech lat, służy rozwijaniu dojrzałości filozoficznej, zwłaszcza poprzez opracowanie rozprawy doktorskiej.

Art. 83 [Dyplomy wymagane od studentów]

Warunkiem wpisania na pierwszy stopień na wydziale filozofii jest odbycie uprzednio odpowiednich studiów, zgodnie z przepisem art. 32 tej Konstytucji.*

Jeśli student pomyślnie ukończy studium filozofii w pierwszym cyklu studiów na wydziale teologii i chce kontynuować studia filozoficzne, celem uzyskania bakalaureatu na kościelnym wydziale filozofii, winny być zaliczone zajęcia odbyte na wydziale teologii.

* Chodzi o ukończenie szkoły średniej poświadczone świadectwem dojrzałości.

ZARZĄDZENIA [ORDINATIONES]

Art. 51. 1° a) [Przebieg studium na wydziale teologii]

Dyscyplinami obowiązkowymi są:

1° w pierwszym cyklu:

a) – Dyscypliny filozoficzne wymagane do teologii, jakimi są przede wszystkim filozofia systematyczna i historia filozofii (starożytna, średniowieczna, nowożytna i współczesna). Nauczanie systematyczne, oprócz ogólnego wprowadzenia, powinno zawierać główne części filozofii: 1) metafizykę (rozumianą jako filozofia bytu i teologia naturalna), 2) filozofię przyrody, 3) filozofię człowieka, 4) filozofię moralną i filozofię polityki, 5) logikę i filozofię poznania.

*– Nie licząc zajęć z nauk humanistycznych i społecznych, na podstawie studium dyscyplin ściśle filozoficznych (zob. *Ord.*, art. 60, 1°a) należy uzyskać co najmniej 60% ogólnej liczby punktów zaliczeniowych przewidzianych na pierwszych dwóch latach studiów. Na każdym roku należy uzyskać określoną liczbę punktów zaliczeniowych przewidzianych dla konkretnego roku studiów, uwzględniając cały cykl kształcenia.*

– Jest wysoce pożądane, aby dwa pierwsze lata formacji filozoficzno-teologicznej były przeznaczone na studium filozofii. W ciągu tych dwóch lat studia filozoficzne, urzeczywistniane w perspektywie właściwych studiów teologicznych, powinny być połączone z zajęciami wprowadzającymi do teologii.

Art. 52

Podczas podstawowego pięcioletnia pierwszego cyklu pilnie starać się należy o to, by wszystkie dyscypliny wykładane były w tym porządku, w takim zakresie i taką metodą, aby w sposób harmonijny i skutecznie przyczyniały się do podania studentom solidnego, organicznego i pełnego wykształcenia w sprawach teologicznych, tak by zdolni byli zarówno do wykonywania wyższych studiów, jak i do odpowiedniego pełnienia określonych obowiązków kościelnych.

Art. 52 bis [Kwalifikacje wykładowców filozofii na wydziale teologii]

Powinno być przynajmniej trzech wykładowców filozofii, którzy legitymują się wymaganymi stopniami w zakresie filozofii (zob. *Ord.*, art. 17 i 61, b). Winni być oni zatrudnieni na stałe, tj. w pełnym wymiarze czasu, nauczać filozofii i prowadzić badania w tym zakresie.

Art. 59 [Cele kościelnego wydziału filozofii]

§ 1. Badanie i nauczanie filozofii na kościelnym wydziale filozofii powinno być zakorzenione w „wiecznie żywym dziedzictwie filozoficznym”⁴², które rozwijało się w dziejach, ze szczególnym uwzględnieniem dorobku św. Tomasza z Akwinu. Jednocześnie filozofia nauczana na wydziale kościelnym winna być otwarta na treści, jakie przyniosły i wciąż przynoszą najnowsze badania. Należy przy tym podkreślić wymiar mądrościowy i metafizyczny filozofii.

§ 2. Na pierwszym stopniu *filozofię należy wykładać w ten sposób, by studenci w ramach cyklu podstawowego osiągnęli solidną i wewnętrznie zwartą syntezę doktryny, jak również, by zdobyli umiejętność analizowania i oceny różnych systemów filozoficznych i stopniowo wdrażali się w osobiste badania filozoficzne*. Jeżeli studenci pierwszego cyklu studiów teologicznych uczęszczają na zajęcia pierwszego stopnia studiów na wydziale filozofii, należy dopilnować, aby zachowana została specyfika treści i celu każdej z tych ścieżek kształcenia. Ukończenie takiego studium filozofii nie umożliwia zdobycia stopnia akademickiego w zakresie filozofii (zob. *Sap. chr.*, art. 72 a), lecz studenci mogą otrzymać certyfikat poświadczający ukończenie zajęć z tego zakresu i zdobycie odpowiadających im punktów zaliczeniowych.

§ 3. Formację uzyskaną na pierwszym stopniu będzie można uzupełnić na kolejnym stopniu kształcenia, który rozpoczyna specjalizację. Student koncentruje się na jakiejś jednej części filozofii i na jednym z głównych zagadnień filozoficznych.

§ 4. Należy wyraźnie odróżniać studia filozoficzne na wydziałach kościelnych od studium filozofii stanowiącego integralną część studiów na

⁴² Por. *Corpus iuris canonici*, can. 251; Dekret o formacji kapłańskiej Soboru Watykańskiego II „*Optatam totius*”, nr 15.

wydziale teologii lub w seminarium duchownym. W instytucjach, w których znajdują się jednocześnie kościelny wydział filozofii i wydział teologii, gdzie studium filozofii (stanowiące część pierwszego pięcioletniego cyklu studiów teologicznych) jest prowadzone na wydziale filozofii, o programie studiów decyduje dziekan wydziału teologii zgodnie z obowiązującym prawem i w ścisłej współpracy z wydziałem filozofii.

Art. 60 [Przebieg studiów na kościelnym wydziale filozofii]

Dyscypliny nauczane na poszczególnych stopniach studiów są następujące:

1° na pierwszym stopniu:

a) przedmioty obowiązkowe podstawowe:

– Ogólne wprowadzenie, które ma na celu ukazanie mądrościowego wymiaru filozofii.

– Główne dyscypliny filozoficzne: 1) metafizyka (rozumiana jako filozofia bytu i teologia naturalna), 2) filozofia przyrody, 3) filozofia człowieka, 4) filozofia moralna i filozofia polityki, 5) logika i filozofia poznania. Uznając szczególne znaczenie metafizyki, należy przyznać odpowiadającą jej istotnej roli liczbę punktów zaliczeniowych.

– Historia filozofii: starożytna, średniowieczna, nowożytna i współczesna. Staranne studium w zakresie szczególnie wpływowych nurtów winno łączyć się w miarę możliwości z lekturą dzieł najbardziej znaczących autorów. W zależności od potrzeb, powinno obejmować również filozofię rodzimą.

Studium w zakresie przedmiotów obowiązkowych podstawowych winno umożliwić uzyskanie co najmniej 60% i nie więcej niż 70% ogólnej liczby punktów zaliczeniowych na pierwszym stopniu studiów.

b) przedmioty obowiązkowe uzupełniające:

– Studium dotyczące relacji między rozumem i wiarą chrześcijańską, tj. pomiędzy filozofią i teologią, pojęte z punktu widzenia systematycznego

i historycznego, z troską o zachowanie zarówno autonomii obu płaszczyzn, jak i związku między nimi⁴³.

– Łacina, w stopniu pozwalającym na rozumienie dzieł filozoficznych (zwłaszcza autorów chrześcijańskich) napisanych w tym języku. Znajomość łaciny powinna zostać zweryfikowana w ciągu pierwszych dwóch lat studiów.

– Język nowożytny (różny od ojczystego), którego znajomość winna być zweryfikowana przed końcem trzeciego roku studiów.

– Wprowadzenie do metodyki studiów i pracy badawczej, które przygotowywałoby także do umiejętnego posługiwania się instrumentarium naukowym i do praktykowania uargumentowanego dyskursu.

c) przedmioty uzupełniające fakultatywne:

– Elementy literatury i sztuki.

– Elementy jednej z nauk humanistycznych, społecznych lub przyrodniczych (np. psychologii, socjologii, historii, biologii lub fizyki). Szczególnie należy się zatroszczyć o ukazanie związku między naukami szczegółowymi a filozofią.

– Inna dyscyplina filozoficzna do wyboru: np. filozofia nauki, filozofia kultury, filozofia sztuki, filozofia techniki, filozofia języka, filozofia prawa, filozofia religii.

2° na drugim stopniu:

– *Dyscypliny specjalne, rozłożone odpowiednio na różne sekcje według różnych specjalizacji, z właściwymi ćwiczeniami i seminariami, łącznie z przygotowaną na piśmie pracą umożliwiającą uzyskanie akademickiego stopnia licencjata.*

– Nauka od podstaw lub pogłębienie znajomości starożytnej greki, ewentualnie drugiego języka nowożytnego, różnego od wymaganego na stopniu pierwszym, lub też pogłębienie znajomości tego ostatniego.

⁴³ Por. *Fides et ratio*, nr 75, gdzie z jednej strony odrzuca się „teorię tak zwanej filozofii »samowystarczalnej«, która „domaga się uznania samowystarczalności myślenia”, z drugiej zaś uznaje się pewną jej niezależność: „filozofia ujawnia słuszną ambicję, by być przedsięwzięciem autonomicznym, to znaczy kierującym się własnymi prawami, opierającym się wyłącznie na zdolnościach rozumu”.

3° na trzecim stopniu:

Statuty wydziału niech określą, czy i jakie dyscypliny specjalne, wraz z ćwiczeniami i seminariami, mają być wykładane. Konieczna jest również nauka innego języka lub pogłębienie znajomości jednego z wcześniej studiowanych języków.

Art. 61 [Wykładowcy kościelnego wydziału filozofii]

a) Wydział winien zatrudnić na stałe, co najmniej siedmiu odpowiednio wykwalifikowanych wykładowców, tak by mogli oni zapewnić nauczanie każdego z obowiązkowych przedmiotów podstawowych (zob. *Ord.*, art. 60, 1°; art. 45, § 1, b).

W szczególności na pierwszym stopniu studiów powinno być zatrudnionych na stałe co najmniej pięciu wykładowców: jeden z metafizyki, jeden z filozofii przyrody, jeden z filozofii człowieka, jeden z filozofii moralnej i filozofii polityki, jeden z logiki i filozofii poznania.

W przypadku nauczania pozostałych przedmiotów obowiązkowych i fakultatywnych wydział może korzystać z pomocy innych wykładowców.

b) Wykładowca ma kwalifikacje do nauczania w instytucji kościelnej, jeżeli uzyskał na kościelnym wydziale filozofii wymagany stopień akademicki (zob. *Ord.*, art. 17).

c) Jeżeli wykładowca nie posiada ani doktoratu, w rozumieniu prawa kanonicznego, ani takiego licencjatu, może zostać wykładowcą zatrudnionym na stałe tylko pod warunkiem, że jego formacja filozoficzna będzie spójna co do treści i metody z tą realizowaną na wydziale kościelnym. Oceniając kandydatów do nauczania na kościelnym wydziale filozofii, należy wziąć pod uwagę: konieczność posiadania kompetencji w zakresie wyznaczonej mu dyscypliny; umiejętność otwarcia się na całość wiedzy; zauważalną w jego publikacjach i działalności dydaktycznej zgodność z prawdami, o których poucza wiara; odpowiednio pogłębioną wiedzę na temat harmonijnej relacji pomiędzy wiarą a rozumem.

d) Należy zapewnić, by na kościelnym wydziale filozofii większość wykładowców zatrudnionych na stałe posiadała doktorat kościelny w zakresie filozofii. W przypadku gdy doktorat został uzyskany na uniwersytecie nieko-

ścielnym, należy legitymować się przynajmniej licencjatem kościelnym w zakresie teologii.

Art. 62 [Niekótre normy szczególowe dla kościelnego wydziału filozofii i instytutu afiliowanego]

Zasadniczo, aby student mógł być dopuszczony do drugiego stopnia studiów na filozofii, powinien uzyskać kościelny bakalaureat w zakresie filozofii.

Jeżeli student odbył studia filozoficzne na niekościelnym wydziale filozofii, nawet jeśli wydział ten znajduje się na uniwersytecie katolickim lub w innym instytucie należącym do szkoły wyższej, może zostać dopuszczony na drugi stopień tylko wówczas, gdy drogą odpowiedniego egzaminu wykaże, iż jego przygotowanie jest porównywalne z formacją realizowaną na kościelnym wydziale filozofii. Możliwe to jest także, gdy uzupełni ewentualne braki z uwzględnieniem specyfiki studiów dla poszczególnych lat i programu studiów przewidzianego dla pierwszego stopnia, odpowiednio do niniejszych *Ordinationes*. Wybór tych zajęć powinien sprzyjać syntezie wykładanych przedmiotów (zob. *Sap. chr.*, art. 81, a). W efekcie tego uzupełniającego studium student może być przyjęty na drugi stopień, jednak bez możliwości uzyskania kościelnego bakalaureatu w zakresie filozofii.

Art. 62 bis [Dostosowanie norm do działalności w różny sposób afiliowanych instytucji filozoficznych]

§ 1. Mając na uwadze reformę kościelnych studiów filozoficznych pierwszego stopnia, które umożliwiają uzyskanie po trzech latach bakalaureatu w zakresie filozofii, działalność afiliowanych instytucji filozoficznych winna być zgodna z tym, co ustalono w niniejszym *Dekrecie* dla pierwszego stopnia studiów w odniesieniu do liczby lat i programu studiów (zob. *Ord.*, art. 60, 1°). Instytucje te powinny zatrudniać na stałe co najmniej pięciu wykładowców posiadających odpowiednie kwalifikacje (zob. *Ord.*, art. 61).

§ 2. Mając na uwadze reformę kościelnych studiów filozoficznych drugiego stopnia, które umożliwiają uzyskanie po dwóch latach licencjatu w zakresie filozofii, działalność afiliowanych instytucji filozoficznych

winna być zgodna z tym, co ustalono w niniejszym *Dekrecie* dla pierwszego i drugiego stopnia studiów w odniesieniu do liczby lat i programu studiów (zob. *Sap. Chr.*, art. 72 a i b; *Ord.*, art. 60). Instytuty te powinny zatrudniać na stałe co najmniej sześciu wykładowców posiadających odpowiednie kwalifikacje (zob. *Ord.*, art. 61).

[Dostosowanie norm do studium filozofii wchodzącego w skład pierwszego cyklu w afiliowanym instytucie teologii]

§ 3. Mając na uwadze reformę studium filozofii wchodzącego w skład pierwszego cyklu filozoficzno-teologicznego, który umożliwi uzyskanie bakałareatu w zakresie teologii, formacja filozoficzna w afiliowanym instytucie teologii winna być zgodna z tym, co ustalono w niniejszym *Dekrecie* w odniesieniu do programu studiów (zob. *Ord.*, art. 51, 1°). Instytuty te powinny zatrudniać na stałe co najmniej dwóch wykładowców.

Normy przejściowe

Art. 65. Z wejściem w życie niniejszego *Dekretu* zostają zniesione artykuły 72, 81 i 83 Konstytucji apostolskiej *Sapientia christiana* oraz artykuły 51, 52, 59, 60, 61 i 62 *Ordinationes*.

Art. 66. Wszystkie kościelne instytucje akademickie teologiczne i filozoficzne winny zastosować się do postanowień niniejszego *Dekretu* z początkiem roku akademickiego 2012/2013.

Quae hoc decreto statuuntur, Summus Pontifex Benedictus XVI, in Audientia infrascripto Cardinali Praefecto recenter concessa, rata habuit et confirmavit, innovatos autem articulos 72, 81 et 83 Constitutionis Apostolicae Sapientia christiana in forma specifica approbavit, contrariis quibuslibet non obstantibus, atque publici iuris fieri iussit.

Datum Romae, ex aedibus eiusdem Congregationis, in memoria sancti Thomae Aquinatis, die XXVIII mensis Ianuarii, A. D. MMXI.

Zenon Card. Grocholewski

Praefectus

Ioannes Ludovicus Bruges, O.P.

a Secretis

**NOTA DOTYCZĄCA WPROWADZANIA W ŻYCIE
DEKRETU O REFORMIE KOŚCIELNYCH STUDIÓW
W ZAKRESIE FILOZOFII**

Protokół nr 668/2004

Do Wielkich Kanclerzy, Rektorów i Dziekanów
Wydziałów Kościelnych
oraz do wiadomości Rektorów Uniwersytetów Katolickich
i Przewodniczących Konferencji Episkopatu

Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii został zaaprobowany przez Ojca Świętego w dniu 28 stycznia 2011 r. i zaprezentowany w Biurze Prasowym Stolicy Apostolskiej w dniu 22 marca 2011 r. Niniejsza *Nota* ma na celu omówienie norm wprowadzonych przez ww. *Dekret*, uściślenie niektórych punktów i dostarczenie wskazówek potrzebnych do jego zastosowania.

Nota zawiera następujące części:

1. Uwagi ogólne.
2. Studia filozoficzne mające na względzie uzyskanie stopni akademickich, w rozumieniu prawa kanonicznego, na wydziale filozofii.
3. Studium filozofii w ramach pierwszego cyklu studiów teologicznych.
4. Studia filozoficzne w instytutach w różny sposób afiliowanych do wydziału filozofii.

5. Studium filozofii w instytutach w różny sposób afiliowanych do wydziału teologii.
6. Inne studia filozoficzne.
7. Współpraca pomiędzy wydziałem filozofii i wydziałem teologii.
8. Kalendarium zastosowania *Dekretu*.

Użyte skróty:

Sap. chr. – Konstytucja apostolska *Sapientia christiana*

Ord. – *Ordinationes* Konstytucji apostolskiej *Sapientia christiana*

Nota odnosi się za każdym razem do nowej normy wskazanej w *Dekrecie*.

1. Uwagi ogólne

a. Wprowadzenie

Wprowadzenie objaśnia kluczowe punkty dotyczące filozofii w nauczaniu Jana Pawła II, zawarte przede wszystkim w encyklice *Fides et ratio* (nr 2–5), oraz Benedykta XVI (nr 6–7).

Powoływanie się na filozofię św. Tomasza z Akwinu, które „nie może być traktowane w kategoriach wyłączności, ale ma charakter »egzemplaryczny«” (nr 12), ma umożliwić uniknięcie dwóch błędów: redukcji historycznej (myśl ta jest już tylko reliktem przeszłości) oraz absolutyzacji ahistorycznej (filozofia św. Tomasza jest zwieńczeniem wysiłków filozoficznych). Por. *Ord.*, art. 59, § 1.

We *Wprowadzeniu* w sposób szczególny uwidoczniło istotną rolę metafizyki. W związku z tym należy dookreślić, iż w świetle encykliki *Fides et ratio*, metafizykę, do której odwołuje się *Dekret*, należy rozumieć jako „filozofię bytu” (nr 4). Unikając wykluczenia innych nurtów filozoficznych, filozofia bytu ma za zadanie je oświecić, jednocześnie dzięki nim się ubogacając (por. nr 3–4).

Następnie, podkreślając wagę formacji filozoficznej, obok przyswajania informacji (por. nr 11–12), we *Wprowadzeniu*, kładzie się nacisk na relację pomiędzy historią filozofii a filozofią systematyczną: pierwsza z nich powinna uwydatnić rolę drugiej, będącej zasadniczym przedmiotem studiów. Na zajęciach w zakresie filozofii systematycznej nie można ograniczać się do przeglądu dziejów dojrzałych poglądów w danej dziedzinie, lecz należy formułować ich krytyczny osąd oraz przygotowywać syste-

matyczny wykład doktryny, jak np. „podstawowe prawdy”, przytoczone w nr 11, których liczba nie została wyczerpana.

b. Program studiów

Nauki humanistyczne i społeczne stanowią część dyscyplin uzupełniających, fakultatywnych na pierwszym stopniu studiów w kościelnym instytucie filozofii; są też wśród dyscyplin pierwszego cyklu studiów teologicznych. Aby uniknąć podwójnego ryzyka, tj. formacji naukowej oderwanej od filozoficznej i teologicznej wizji człowieka i świata, jak również bezkrytycznego przyswajania tych dyscyplin, normy wymagają, by „szczególnie [...] zatroszczyć się o ukazanie związku między naukami szczegółowymi a filozofią” (*Ord.*, art. 60, 1°). Obowiązkiem wykładowcy jest więc nie tylko zagwarantowanie właściwej formacji w zakresie nauk humanistycznych czy społecznych, ale także tego, by w ścisłym związku z nauczaniem filozofii (zwłaszcza filozofii człowieka) można było zdobyć umiejętność rozumnego osądu metod i treści tych nauk w świetle racji filozoficznych oraz teologicznych.

c. Wykładowcy: ich liczba i kwalifikacje

Trudności w znalezieniu wykładowców posiadających stopnie akademickie w zakresie filozofii, uzyskane w instytucjach kościelnych, nie mogą być powodem uchylania się od urzeczywistniania norm wskazanych w *Dekrecie*. Normy te będą jednak wprowadzane stopniowo, zachęcając wykładowców do odbycia studiów w celu uzyskania stopnia akademickiego licencjata lub doktora; dotyczy to przede wszystkim wykładowców instytucji w różny sposób afiliowanych (por. nr 8 niniejszej *Noty*: „Kalendarium zastosowania *Dekretu*”).

d. Nazwy przedmiotów

W odniesieniu do niektórych dyscyplin można stosować inne nazewnictwo, dbając o zachowanie ich specyfiki treściowej określonej w *Dekrecie* (np. „antropologia” zamiast „filozofia człowieka”, „etyka” zamiast „filozofia moralna”).

e. Studenci

Przy uznawaniu studiów odbytych gdzie indziej, jak również dopuszczając na drugi lub trzeci stopień studiów osoby po studiach w zakresie filozofii

w instytutach niekościelnych, które wnioskuje o zaliczenie im tychże studiów, należy zawsze brać pod uwagę dwie rzeczy: czy student osiągnął filozoficzne *habitus* oraz czy studiował wszystkie przedmioty wymienione w *Dekrecie* (por. *Ord.*, art. 60), tak jak postuluje to encyklika *Fides et ratio*. Te dwa aspekty są szczególnie znaczące w odniesieniu do osób, które po ukończeniu studiów filozoficznych zamierzają rozpocząć pierwszy cykl studiów teologicznych.

Jest wysoce wskazane, by w każdej instytucji akademickiej jeden z wykładowców był zobowiązany do uzyskania specjalnych kwalifikacji pozwalających na podejmowanie tego typu decyzji.

2. Studia filozoficzne mające na względzie uzyskanie stopni akademickich, w rozumieniu prawa kanonicznego, na wydziale filozofii

a. Cele wydziału kościelnego

Por. *Ord.*, art. 59, § 1.

b. Program studiów

Por. *Sap. chr.*, art. 81; *Ord.*, art. 59, § 2 i 3; *Ord.*, art. 60.

– Drugi stopień

Wydziały i afiliowane w różny sposób instytucje akademickie powinny określić specjalizacje wyznaczone dla drugiego stopnia studiów (por. *Sap. chr.*, art. 81, b). Opis tych specjalizacji winien być wprowadzony do statutów i przedłożony do zatwierdzenia Kongregacji Edukacji Katolickiej. Należy zadbać o to, aby specjalizacje, w zakresie których będą kształceni przyszli wykładowcy wyższych seminariów, odpowiadały dyscyplinom, które będą przez nich wykładane.

Specyfikę każdej specjalizacji powinien określać właściwy jej program, wskazany przez statuty.

Wszystkie informacje dotyczące tej kwestii należy przesłać do Kongregacji zgodnie z terminami podanymi w „Kalendarium zastosowania *Dekretu*” (por. nr 8 niniejszej *Noty*).

– Trzeci stopień

1. Wydziały i afiliowane do nich w różny sposób instytucje akademickie powinny określić specyfikę każdej specjalizacji wyznaczonej

dla trzeciego stopnia studiów (por. *Sap. chr.*, art. 81, c), co powinno być następnie wprowadzone do statutów i przedłożone do zatwierdzenia Kongregacji.

2. Kongregacja gorąco zachęca wydziały filozofii do szczególnego promowania prawdziwej akademickiej wspólnoty pomiędzy doktorantami, przez organizowanie spotkań doktorantów z wykładowcami tych wydziałów.

W miarę możliwości, wydziały powinny sprzyjać spotkaniom badaczy określonej dyscypliny. Powinny zachęcać także doktorantów do nawiązywania więzi i współpracy z pracownikami określonej dziedziny.

3. Wydziały powinny się zatroszczyć o to, by doktoranci w trakcie swoich badań mieli do dyspozycji przydatne, aktualne i łatwo dostępne narzędzia dydaktyczne (zwłaszcza bibliotekę).

4. By uniknąć nieuzasadnionego przedłużania okresu studiów na trzecim stopniu, należy wymagać, by studenci zainteresowani uzyskaniem stopnia akademickiego doktora nie mieli żadnych innych obciążających obowiązków – jak np. nadmierne obowiązki duszpasterskie w przypadku osób duchownych – tak by mogli dzięki temu całkowicie poświęcić się badaniom.

c. Wykładowcy: ich liczba i kwalifikacje

Por. *Ord.*, art. 61.

„Wydział winien zatrudnić na stałe, co najmniej siedmiu [...] wykładowców [...]. W szczególności na pierwszym stopniu studiów powinno być zatrudnionych na stałe co najmniej pięciu wykładowców w zakresie wszystkich dyscyplin podstawowych: jeden z metafizyki, jeden z filozofii przyrody, jeden z filozofii człowieka, jeden z filozofii moralnej i filozofii polityki, jeden z logiki i filozofii poznania (*Ord.*, art. 61 a)”.

d. Nazwy stopni akademickich

W odniesieniu do specjalizacji przewidzianych na studiach drugiego stopnia, można zaproponować nadanie stopnia akademickiego w formie: „Licencjat w zakresie filozofii ze specjalnością...”, a nie: „Licencjat w zakresie filozofii ze specjalnością... oraz z innej dyscypliny” (np. „nauk pedagogicznych”).

3. Studium filozofii w ramach pierwszego cyklu studiów teologicznych

a. Program studiów

Por. *Sap. chr.*, art. 72 a; *Ord.*, art. 51, 1^oa i art. 52.

Program studiów na wydziale teologii, poza dyscyplinami ściśle filozoficznymi, które w miarę możliwości powinny być nauczane na pierwszych dwóch latach studiów, powinien przewidywać zajęcia w zakresie nauk humanistycznych i społecznych oraz wprowadzające do teologii (por. *Ord.*, art. 51, 1^oa).

W przypadku studentów, którzy po studiach filozoficznych zamierzają podjąć studia na wydziale teologii, byłoby wskazane, by dziekan wydziału filozofii wydał zaświadczenie o przebiegu studiów filozoficznych, wskazując dokładnie zaliczone na nich przedmioty.

b. Wykładowcy: ich liczba i kwalifikacje

Por. *Ord.*, art. 52 bis.

„Powinno być przynajmniej trzech wykładowców filozofii, którzy legitymują się wymaganymi stopniami akademickimi w zakresie filozofii”.

c. Studenci

Por. *Sap. chr.*, art. 83; *Ord.*, art. 62.

Od studentów, którzy po trzech latach studiów uzyskali bakalaureat w zakresie filozofii, lecz nie uczęszczali na zajęcia wprowadzające do teologii, należy wymagać dodatkowego semestru studiów na nadrobienie tych zaległości, w celu uzupełnienia niezbędnej formacji.

4. Studia filozoficzne w instytutach w różny sposób afiliowanych do wydziału filozofii

a. Program studiów

Por. *Sap. chr.*, art. 81; *Ord.*, art. 59, § 2 i 3; *Ord.*, art. 60.

b. Wykładowcy: ich liczba i kwalifikacje

Por. *Ord.*, art. 62 bis, § 1 i 2.

„Instytuty te powinny zatrudniać na stałe, co najmniej pięciu wykładowców posiadających odpowiednie kwalifikacje” (§ 1).

„Instytuty te powinny zatrudniać na stałe, co najmniej sześciu wykładowców posiadających odpowiednie kwalifikacje” (§ 2).

c. Studenci

Por. *Ord.*, art. 62.

5. Studium filozofii w instytutach w różny sposób afiliowanych do wydziału teologii

a. Program studiów

Por. *Sap. chr.*, art. 81; *Ord.*, art. 59, § 2 i 3; *Ord.*, art. 60.

b. Wykładowcy: ich liczba i kwalifikacje

Por. *Ord.*, art. 62 bis, § 3.

„Instytuty te powinny zatrudniać na stałe, co najmniej dwóch wykładowców posiadających odpowiednie kwalifikacje”.

6. Inne studia filozoficzne

Por. *Sap. chr.*, art. 81; *Ord.*, art. 62.

7. Współpraca pomiędzy wydziałem filozofii i wydziałem teologii

Por. *Ord.*, art. 59, § 4.

W niektórych przypadkach, jak np. na papieskich uniwersytetach rzymskich – gdzie obok wydziału teologii jest wydział filozofii – podnie-

siono kwestię odpowiedzialności w zakresie podejmowania decyzji w odniesieniu do możliwości zaliczenia zajęć ze studiów filozoficznych studentom, którzy chcą studiować teologię. Omawiany *Dekret* podaje precyzyjne wskazania w tej sprawie:

„W instytucjach, w których znajdują się jednocześnie kościelny wydział filozofii i wydział teologii, gdzie studium filozofii (stanowiące część pierwszego pięcioletniego cyklu studiów teologicznych) jest prowadzone na wydziale filozofii, o programie studiów decyduje dziekan wydziału teologii zgodnie z obowiązującym prawem i w ścisłej współpracy z wydziałem filozofii” (*Ord.*, art. 59, § 4).

Choć dziekan wydziału teologii decyduje o programie studiów w zakresie filozofii wymaganym na tym wydziale, zgodnie z normami określonymi w *Ordinationes* (por. *Ord.*, art. 51, 1^oa), to jednak winien on, na ile to tylko możliwe, wziąć pod uwagę opinię dziekana wydziału filozofii, respektując pragmatykę studiów, której poprawność na całej uczelni gwarantuje rektor.

8. Kalendarium zastosowania *Dekretu*

Aby *Dekret* został prawidłowo wdrożony, należy podjąć działanie, którego realizacja jest rozłożona na kilka etapów:

a. Należy wydłużyć z dwóch do trzech lat czas kształcenia na pierwszym stopniu studiów na kościelnych wydziałach filozofii, jak również w różny sposób afiliowanych instytutach filozofii pierwszego i drugiego stopnia¹. Studenci, którzy rozpoczęli kształcenie na studiach kończących się uzyskaniem bakalaureatu w zakresie filozofii przed ukazaniem się *Dekretu*, mogą kontynuować studia zgodnie z wcześniejszymi przepisami, a zatem uzyskać bakalaureat kościelny w zakresie filozofii po dwóch latach. Natomiast studenci, którzy rozpoczną kształcenie w zakresie filozofii w roku akademickim 2012/2013, winni realizować trzyletni okres studiów pierwszego stopnia.

b. Statuty wydziału filozofii winny być dostosowane do zarządzeń reformującego je *Dekretu*. Należy je przedłożyć do zatwierdzenia Kongregacji do dnia 31 stycznia 2012 r. W związku z powyższym należy pamiętać, że

¹ Według prawa państwowego kształcenie na pierwszym stopniu studiów winno trwać co najmniej trzy lata.

program studiów, ustalony dla każdego roku, ze szczegółowym wykazem dyscyplin (tj. poszczególnych wykładów i głównych seminariów) oraz liczbą punktów zaliczeniowych, musi być jasno określony w statutach, a nie tylko w regulaminach wewnętrznych.

c. Do dnia 31 stycznia 2012 r. wydziały powinny przesłać do Kongregacji krótką prezentację wszystkich wykładów i seminariów, wraz z podstawową bibliografią pozycji książkowych i artykułów, uznanych za niezbędne do studiów. Podobne dane wydziały winny przedstawić Kongregacji w odniesieniu do instytucji w różny sposób do nich afiliowanych.

d. Na dostosowanie się do wymogów wynikających z *Dekretu*, dotyczących kadry dydaktycznej, w szczególności w zakresie liczby i niezbędnych kwalifikacji wykładowców, niektóre instytucje będą potrzebowały czasu. W związku z tym Kongregacja zwraca się z prośbą, by zainteresowane instytucje kościelne zastosowały się do norm *Dekretu* i nadesłały *curriculum vitae, operum et studiorum* każdego wykładowcy w okresie nie dłuższym niż 5 lat, tj. do początku roku akademickiego 2016/2017. Instytucje mające nadesłać takie raporty powinny sprecyzować, w jaki sposób i jakim wykładowcom jest powierzane nauczanie przedmiotów przewidzianych w programie studiów. „Przedmiotów obowiązkowych podstawowych” (zob. *Ord.*, art. 60, 1°, a) powinni nauczać wykładowcy zatrudnieni na stałe. Do Kongregacji należy przesłać listę tych wykładowców, uściślając ich przyporządkowanie do katedr, w których są zatrudnieni nauczający filozofii systematycznej i historii filozofii.

e. Po roku akademickim 2015/2016 Kongregacja przewiduje weryfikację w zakresie dostosowania się instytucji kościelnych do wymogów *Dekretu o reformie*. Dlatego instytucje te winny przygotować sprawozdanie z przeprowadzonych działań i wysłać do Kongregacji raport wskazujący zarówno na aspekty pozytywne, jak też na ewentualne trudności w zastosowaniu *Dekretu*.

Rzym, w siedzibie Kongregacji Edukacji Katolickiego, 15 lipca 2011,
w dzień wspomnienia św. Bonawentury z Bagnoregio, Doktora Kościoła.

Zenon Kard. Grocholewski
Jean-Louis Brugues OP, sekretarz

